

נצח ישראל- פרק ה' (1) / מקורות נוספים

1. תוס' (גיטין נה: ד"ה אשרי)

אשרי אדם מפחד תמיד. בפרק "הרואה" (ברכות ס.) אמרינן חזייה לההוא נברא דהוה מפחד א"ל הטאה את דכתיב "פחדו בציון הטאים". ופריך מקרא דהכא, ומוקי לה בדברי תורה, שדואג שלא ישכח תלמודו, וחוזר על משנתו תמיד. והכא נמי מייתי ליה אהני עובדי, שבטחו על רוב טובתם ושלוותם, לבייש את בר קמצא ולעמוד על בת קיסר, והיה להם לפחד ולדאוג מן הפורענות, ולא דמי לאדם המתפחד בחינם.

2. מסילת ישרים (פרק ט')

דע כי יש יראה ויש יראה: יש יראה ראויה ויש יראה שוטה, יש בטחון ויש הוללות. כי הנה האדון ברוך הוא עשה את האדם בעל שכל נכון וסברא נכוחה לשינהג עצמו על דרך טוב וישמר מן הדברים המזיקים אשר נבראו לענוש את הרשעים, ומי שירצה שלא ינהג עצמו בדרך החכמה ויפקיר עצמו לסכנות, הנה אין זה בטחון, אלא הוללות. והנה הוא חוטא במה שהוא נגד רצון הבורא יתברך שמו, שרוצה שישמור האדם את עצמו. ונמצא שמלבד הסכנה המוטבעת בדבר אשר הוא עלול אליה מפני חסרון שמירתו, הנה עוד הוא מתחייב בנפשו בקום עשה בחטא אשר הוא חוטא, ונמצא החטא עצמו מביאו ליענש. ואולם השמירה הזאת, וזאת היראה המיוסדת על הנהגת החכמה והשכל, היא הראויה, שעליה נאמר (משלי כב, ג) ערום ראה רעה ונסתר ופתיים עברו ונענשו. אך היראה השוטה היא, שיהיה האדם רוצה להוסיף שמירות על שמירות ויראה על יראה, ועושה משמרת למשמרתו באופן שיגיע מזה ביטול לתורה ולעבודה.

והכלל להבחין בין שתי היראות הוא מה שחלקו חכמים זכרונם לברכה באמרם (פסחים ח, ב) היכא דשכיח היזיקא שאני. כי מקום שההיזק מצוי ונודע, יש להישמר. אך מקום שאין ההיזק נודע, אין לירא. ועל כיוצא בזה נאמר (חולין נו, ב) ריעותא דלא חזינן לא מחזקינן, ואין לו לחכם אלא מה שעניו רואות. הוא עצמו ענין הפסוק שהבאנו למעלה "ערום ראה רעה ונסתר", הא אינו מדבר אלא בנסתר מן הרעה אשר רואה לא ממה שיוכל להיות שיהיה אפשרי שיבוא, והוא ממש ענין הפסוק שהזכרתי למעלה, אמר עצל שחל בדרך וגו'.

3. במדבר רבה (פרשה א', ג')

אמר רבי יהושע בן לוי, אלו היו אמות העולם יודעים מה היה המקדש יפה להם, קסטריות (מבצרים) היו מקיפים אותו כדי לשמרו, שהיה יפה להם יותר משל ישראל, שכן שלמה סדר תפלה (מלכים א ח, מא): וגם אל הנכרי אשר לא מעמדו ישראל הוא, וכתיב (מלכים א ח, מג): ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי. אבל כשהוא בא אצל ישראל, מה כתיב (דברי הימים ב ו, ל): ונתתה לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו, אם היה ראוי לו היה נותן לו, ואם לאו לא היה נותן לו. ולא תאמר בית המקדש, אלא אלולי ישראל לא היה מטר יורד, ולא השמש זורחת, שבזכותן הקדוש ברוך הוא מרויח בעולמו, ולעולם הבא אמות העולם רואין לישראל היאך הקדוש ברוך הוא עמהם, והן באין להדבק להם, שנאמר (זכריה ח, כג): בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשנות הגוים.

4. שמירת הלשון (פרק א')

דהנה איתא בירושלמי פרק א' דפאה הלכה א', דכשם ששכר תלמוד תודה שקול כנגד כל המצות, כן ענישו של לשון הרע שקול כנגד כל העונות, נמצא תלמוד תורה גדולה שבכל המצות, וכנגדו לשון הרע חמור שבכל העונות. והטעם לזה נראה בפשימות, דכמו שבפניני היסודות שהטביע ה' יתברך בעולם, דהינו, אש,

רוח, מים, עפר, היסוד הרוחני הוא הרבה יותר חזק מהיסוד הגשמי, עד שכמעט אין נחשב אצלו הגשמי למאומה...בן הדבר בענינים העליונים, כמו ציצית ולולב ושופר וכל המצוות, אף שעל ידם פועל גם בן תקונים גדולים בעולמות העליונים, ועל ידם גם בן נתקדש האדם לה', כמו שכתוב (במדבר ט"ו מ'): "ועשיתם את כל מצותי והייתם קדשים לאלהיכם". אף על פי כן אין שום השתנות בינם לבין למוד התורה, כמו דאיתא בירושלמי פרק א' דפאה, שכל המצוות אינם שוות לדבר אחד מן התורה, והטעם פי כל המצוות הם מצטרפות אל הגשם, כמו מצוות ציצית, אי אפשר לקיים, אלא על ידי לבישת בגד שהוא גשמי, וכן סכה ולולב וכהאי גוונא כל המצוות, לא כן למוד התורה, « שענינו תלוי בכח הדבור שהוא כח פשוט רוחני בלבד, ולכך פעלתו שפועל למעלה נורא עד מאד, ועל בן קדשות תלמוד תורה הוא כנגד כלם. וכן הדבר להפכו בענין קלקול, פי בכל האיברים שהוא עושה בהן עונות, מחמת שהן גשמיים, אין קלקולו למעלה גדול כל כך, לא כן בעון לשון הרע ורכילות, שפועל פעלתו על ידי כח רוחני בלבד, קלקולו למעלה בעולמות העליונים הוא חזק ונורא עד מאד, ולכך ענשו גם בן הוא כנגד כלם.

5. עין אי"ה שבת א', עמ' 198)

אמנם יסוד הדבר, מפני מה פועלת כ"כ לשון הרע את פעולתה, ובמה כח הדיבור יפה כ"כ לפעול על הלבבות להזיק אל מה שהיא מכוונת להזיק ואת כל אשר תפגע, הוא מפני שכח הדיבור הוא כח נפשי עצום, יוצא מהתמצית של כל האדם הפנימי, מעצתו הרצונית שהכליות יעצות, ומנינת הלב איך לכוון את העניינים אל החפץ שע"פ העצה והציור הפנימי שבכח הלשון לפרטי הדיבורים, איך לפעול בהם על נפש השומע. כל אלה מתחברים לכח אחד, היוצא בכל ע"ז הפה המגלה ומוציא לחוץ.

6. מורה נבוכים (ג', פרק ח')

כבר ידעת אמרם "הרהורי עבירה קשין מעבירה" – ולי בפרושו – פרוש נפלא מאד – והוא שהאדם כשימרה אמנם ימרה מצד המקרים הנמשכים אחר החומר שלו כמו שבארתי – רצוני לומר שהאדם לא יעשה מרי רק בבהמיות; אבל המחשבה היא מסגולות האדם הנמשכות אחר צורתו וכשיחשוב במרי ימרה בנכבד שבשני חלקיו – ואין חטא מי שעבר והעביד עבד סכל כחטא מי שהעביד בן חורין חשוב. כי זאת הצורה האנושית וכל סגולותיה הנמשכות אחריה אין צריך להשתמש בהן אלא במה שהן ראויות לו – להדבק בעליונים לא לרדת להשיג השפל:

וכבר ידעת גודל האיסור שבא אצלנו בנבלות הפה וזה גם כן מחויב. שזה הדיבור בלשון הוא מסגולות בני אדם וטובה גמלה האלוה לאדם להבדילו בה משאר בעלי החיים – כמו שאמר "מי שם פה לאדם?". ואמר הנביא "אדוני יי נתן לי לשון לימודים" – ואין צריך שנשתמש בטובה ההיא אשר נתנה לנו לשלמות – ללמוד וללמד – בגדול שבחסרונות ובחרפה השלמה עד שנאמר מה שיאמרוהו הגוים הסכלים הזונים בשיריהם ודבריהם הנאותים בהם – לא במי שנאמר להם "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש". וכל מי שישתמש במחשבתו או בדברו בדבר מעניני החוש הוא אשר הוא חרפה לנו עד שיחשוב במשתה או במשגל ביותר מן הצריך לו או יאמר בו שירים – כבר לקח הטובה אשר גמלו אלוה אותה והשתמש בה ונעזר בה במרי הגומל אותו ועבור על מצוותיו ויהיה כמי שנאמר בהם "וכסף הרביתי לה וזהב עשו לבעל":